
Dokumentarsåpe ved Haukeland Sykehus – et etisk dilemma?

KOMMENTAR

JØRUND LANGØRGEN

PER BAKKE

ANDREAS THELLE

tillitsvalgte

Lungeavdelingen

Haukeland Sykehus

5021 Bergen

NRK Hordaland og sykehusadministrasjonen ved Haukeland Sykehus har ønsket å lage en ”dokumentarsåpe” i en serie på inntil ti episoder, hvor utvalgte ansatte og pasienter vil bli filmet over en lengre periode (1). Vinklingen legger vekt på en fortettet og spennende fortellermåte, hvor vi skal følge flere handlingsforløp. Det legges ikke opp til intervjuer i etterkant. Serien kalles en dokumentarsåpe, og er ikke en tradisjonell helseopplysningsfilm med intervjuer og ekspertkommentarer. Informasjonsavdelingen ved sykehuset nevner *Veterinærene i praksis* som det mest nærliggende og kjente eksempel på sjangeren. Både ansatte og pasienter skal delta frivillig, det eneste kravet ellers er at TV-teamet må få tilgang til å filme det som skjer. Regissøren fra NRK anslår at når serien er innspilt etter ett halvt års tid, vil råmaterialet omfatte flere hundre timer. Dette vil bli redigert ned til cirka fem timer realistisk og engasjerende fortelling.

Informasjonsavdelingen mener at dette vil gi Haukeland Sykehus en positiv profilering som ellers ville kostet millioner hvis man skulle kjøpe tilsvarende reklame.

Umiddelbart kan en positiv profilering av Haukeland Sykehus og ”hverdagens helter” virke interessant for mange. Etter å ha tenkt seg om er det likevel en god del ansatte ved sykehuset som reagerer på opplegget til den planlagte fjernsynsserien. Det har vært en debatt i mediene om dokumentarsåper er egnet som informasjon, eller om det under skinn av å være ”virkelighet” fortegner virkeligheten fordi mediene gjerne ønsker litt dramatiske innfallsvinkler. Dette er en interessant problemstilling, men vi har valgt å konsentrere oss om taushetsplikten og den medisinske etikk.

Taushetsplikten

Ifølge jurister på feltet skal lovparagrafen om taushetsplikt tolkes strengt. Det legges vekt på at pasientene er i en situasjon hvor de kan være i en "sjokktilstand", de er ofte avhengige av sykehuset og helsepersonellet, autonomien er således ikke alltid reell. Juristenes tolking av loven er at hvis man er i tvil, skal man ikke oppheve taushetsplikten.

Vi sendte denne saken til vurdering i Helsetilsynet 30.6. 2000. Det foreligger ikke tilbakemelding ennå.

Medisinsk etikk

Tidligere professor i medisinsk etikk, Knut Erik Tranøy, skriver i kapitlet *Generell etikk – etiske holdepunkter* følgende (2): "Evnen til selvbestemmelse er meget variabel. Den alvorlig syke pasienten kan ha redusert autonomi – f.eks. fordi vedkommende kan være mentalt svekket – enten midlertidig eller vedvarende. Når mennesker får alvorlige dårlige nyheter, f.eks. at de har en uhelbredelig sykdom, vil en del være kognitivt redusert en kortere periode. Det er bare den myndige voksne "normalperson" som har full juridisk og moralsk autonomi – og selv han/hun opplever regelmessig perioder med redusert autonomi."

I WHO's Genève-erklæring heter det: "Pasientens helse skal være mitt første hensyn." Vi siterer også etiske regler for leger § 4: "En lege skal bevare taushet og vise diskresjon overfor det hun/han får vite som lege. Den etiske plikt til taushet og diskresjon kan være mer omfattende enn den lovgitte. Utlevering av informasjon må ha bakgrunn i pasientens underforståtte eller uttrykte samtykke eller i lov." Endelig sier de yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere II, pkt. 5: "Sykepleieren skal ivareta pasientens/klientens rett til vern om fortrolig opplysninger."

Hva har skjedd?

Vi har i samarbeid med de hovedtillitsvalgte for legene ved sykehuset sendt brev til ledelsen og tillitsvalgte ved avdelingene med vårt syn på saken. Vi har oppfordret de ansatte til ikke å delta i serien, og ved tvil om et slikt standpunkt at man bør avvente svar fra Helsetilsynet. NRK har laget en avtale med sykehusledelsen om innspilling av en pilot i sykehuset, til tross for at sykehusledelsen var kjent med brevet til Helsetilsynet. Det er oppsiktsvekkende at NRK-ansatte allerede i september fulgte med på behandling av pasienter i akuttmottaket og startet filming der primo oktober. I denne forbindelse er det meldt om to brudd på taushetsplikten. Etter disse episodene stoppet avdelingsoverlegen ved akuttmottaket filmingen der inntil videre.

NRK har fortsatt innspillingene til piloten ved andre avdelinger. Denne skal vises for ledelsen ved Haukeland Sykehus før avgjørelsen om videre deltakelse i prosjektet, og være et innsalgssverktøy overfor NRKs kringkastingsavdeling ved Marienlyst.

Refleksjon

Ved hjelp av helseprogrammer har man i mange år forsøkt å øke befolkningens og helsepersonellens kunnskap om helse og helsevesen. Man har benyttet utvalgte pasienter til å fortelle sin sykehistorie, med kommentarer fra leger og helsepersonell. De siste årene har såpeoperaer som f.eks. *Chicago Hope* med skuespillere i alle roller vært populære. NRK vil med dokumentarsåpen fra Haukeland Sykehus forsøke å lage en nyskapning fra norsk helsevesen, med en blanding av dokumentar og underholdning.

Ved ulykker er det vanlig å skjerme de skadede fra mediene den første tiden, fordi deres autonomi og oversikt er redusert. For mange pasienter kan innleggelse og opphold i sykehus være et liknende traume. Ved kliniske studier må forskerne sende en omfattende protokoll til forskningsetisk komite... før man starter en pilotstudie. Dette kan gjelde studier hvor pasienten kun skal avgi en ekstra blodprøve. I dokumentarsåpen kan pasientene få kringkastet sine lidelser til befolkningen uten at tilsvarende protokoll er skrevet eller vurdert av en uavhengig etisk instans.

Taushetsplikten er en viktig pasientrettighet som skal beskytte vedkommende mot at personlige opplysninger skal lekke ut. Taushetsplikten er videre avgjørende for at pasienten skal kunne ha tillit til og være fortrolig med leger og annet helsepersonell.

Konklusjon

Det er allerede registrert to tilfeller av brudd på taushetsplikten, og formålet til sykehusledelsen er å bedre Haukeland Sykehus' omdømme i befolkningen. Det blir innspilt en pilot før det foreligger svar fra Helsetilsynet, og sykehusledelsen og NRK skal avgjøre om innspillingen skal fortsette. Vi er urolige for at det skal forekomme flere brudd på taushetsplikten. Det er fare for at både pasienter og ansatte bevisst eller ubevisst kan føle et press ovenfra til å delta i og godkjenne sending av personlige opplysninger, noe de senere kan angre på.

Mange ansatte ved Haukeland Sykehus mener at dokumentarsåpe i sykehus kan bli en lovmessig og etisk hengemyr. Dersom NRK eller andre fjernsynskanaler ønsker å lage programmer fra helsevesenet, unngår de slike problemer ved å lage enten helseinformasjon eller såpeopera. Da slipper vi en sammenblanding av informasjon og underholdning.

LITTERATUR

1. Nylenna AM. Hospitalet – dokumentarsåpe om sykehuslivet Tidsskr Nor Lægeforen 2000; 120: 2461.
2. Tranøy KE. Generell etikk – etiske holdepunkter. I: Kaasa S. Palliativ behandling og pleie. Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1998: 219.

Publisert: 10. november 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 9. september 2026.